Rekurzivní algoritmy

prof. Ing. Pavel Tvrdík CSc.

Katedra počítačových systémů FIT
České vysoké učení technické v Praze

DSA, ZS 2009/10, Předn. 7

http://service.felk.cvut.cz/courses/X36DSA/

Rekurze

- Rekurze je metoda zápisu algoritmu, kde se **stejný postup** opakuje na částech vstupních dat.
- Výhody:
  - úsporná: zápis kódu je kratší a konečným zápisem lze definovat ∞ množinu dat,
  - přirozená: opakování a samopodobnost jsou v přírodě běžné,

  - intuitivní: explicite pojmenovává to, co se opakuje v menším,
  - expresivní: rekurzivní specifikace umožňuje snadnou analýzu složitosti a ověření správnosti (viz např. MergeSort v Přednášce 6).
- Nevýhody:
  - Interpretace nebo provádění rekurzivního kódu používá systémový **zásobník** pro předání parametrů volání a proto vyžaduje **systémovou paměť**.
  - Dynamická alokace systémového zásobníku a ukládání parametrů na něj navíc představuje **časovou režii**.
- Prakticky všechny dnešní VPJ povolují rekurzivní programování.

Typy rekurze

- **Koncová rekurze**: rekurzivní volání je posledním příkazem algoritmu, po kterém se už neprovádějí žádné další "odložené" operace.

Příklad

Největší společný dělitel (Euclid): Nechť $n \geq m \geq 0$.

$$\mathrm{GCD}(n,m) = \begin{cases} n & \text{if } m = 0, \\ \mathrm{GCD}(m, \textsc{Remainder}(n,m)) & \text{if } m > 0. \end{cases}$$

- **Lineární rekurze**: V těle algoritmu je pouze jedno rekurzivní volání anebo jsou dvě, ale vyskytují se v disjunktních větvích podmíněných příkazů a nikdy se neprovedou současně.

Příklad

Faktoriál:

$$\textsc{Fac}(n) = \begin{cases} 1 & \text{if } n = 1, \\ n * \textsc{Fac}(n-1) & \text{if } n > 1. \end{cases}$$

Příklad

Skalární součin vektorů:

$$\mathrm{SSV}(A, B, n) = \begin{cases} 0 & \text{if } n = 0, \\ A[n] * B[n] + \mathrm{SSV}(A, B, n-1) & \text{if } n > 0. \end{cases}$$

Strom rekurzivních volání je lineární.

- **Kaskádní rekurze**: V těle algoritmu jsou vedle sebe aspoň dvě rekurzivní volání. Viz MERGESORT, QUICKSORT.

Příklad

Fibonacciho čísla:

$$F(n) = \begin{cases} 1 & \text{if } n = 1, 2, \\ F(n-1) + F(n-2) & \text{if } n > 2. \end{cases}$$

Příklad

Lineární rekurence:

$$F(n) = \begin{cases} 1 & \text{if } n \leq 3, \\ a_1 * F(n-1) + a_2 * F(n-2) + a_3 * F(n-3) & \text{if } n > 3. \end{cases}$$

Strom rekurzivních volání je více-ární.

- **Vnořená rekurze**: Rekurzivní funkce, jejíž argumenty jsou specifikovány rekurzivně.

Příklad

Ackermannova funkce:

$$A(m,n) = \begin{cases} n+1 & \text{if } m = 0, \\ A(m-1,1) & \text{if } m > 0 \text{ and } n = 0, \\ A(m-1, A(m, n-1)) & \text{if } m > 0 \text{ and } n > 0. \end{cases}$$

Neuvěřitelně rychle rostoucí funkce, viz `http://mathworld.wolfram.com/AckermannFunction.html`.

Rekurze vs. iterace

- Rekurzivní programování má základní oporu v teoretické informatice, kde bylo dokázáno, že:
  1. Každou funkci, která může být implementovaná na vonNeumannovském počítači, lze vyjádřit rekurzivně bez použití iterace.
  2. Každá rekurzivní funkce se dá vyjádřit iterativně s použitím zásobníku (implicitní zásobník se stane viditelný uživateli).
- Koncovou rekurzi lze vždy nahradit iterací bez nutnosti zásobníku.

Rekurzivní HEAPIFY

Algoritmus

procedure $\textsc{Heapify}(A, i)$

$\{$

(1) $l \leftarrow \textsc{Left}(i)$;

(2) $r \leftarrow \textsc{Right}(i)$;

(3) **if** $(l \leq Heap\_Size(A)\ \&\ A[l] > A[i])$

(4) **then** $Largest \leftarrow l$ **else** $Largest \leftarrow i$;

(5) **if** $(r \leq Heap\_Size(A)\ \&\ A[r] > A[Largest])$

(6) **then** $Largest \leftarrow r$;

(7) **if** $(Largest \neq i)$

(8) **then** $\{A[i] \leftrightarrow A[Largest]; \textsc{Heapify}(A, Largest)\}$

$\}$

Iterativní HEAPIFY

Algoritmus

```
procedure ITERHEAPIFY(A, i)
{
    while (i ≤ ⌊Heap_Size(A)/2⌋)
      do {l ← LEFT(i);
          r ← RIGHT(i);
          if (l ≤ Heap_Size(A) & A[l] > A[i])
             then Largest ← l else Largest ← i;
          if (r ≤ Heap_Size(A) & A[r] > A[Largest])
             then Largest ← r;
          if (Largest = i) return();
          A[i] ↔ A[Largest];
           i ← Largest;
    }      };
```

Rekurzivní QuickSort

Algoritmus

procedure $\textsc{QuickSort}(A, low, high)$

{

(1) **if** $(low < high)$

(2) **then** { $pivot \leftarrow \textsc{SelectPivot}(A, low, high);$

(3) $mid \leftarrow Rozdel(A, low, high, pivot);$

(4) $\textsc{QuickSort}(A, low, mid);$

(5) $\textsc{QuickSort}(A, mid + 1, high)$ }

}

Méně rekurzivní $\textsc{QuickSort}$

Algoritmus

procedure $\textsc{QuickSortTail}(A, low, high)$

$\{$

(1) **while** $(low < high)$

(2) **do** $\{\ pivot \leftarrow \textsc{SelectPivot}(A, low, high);$

(3) $mid \leftarrow Rozdel(A, low, high, pivot);$

(4) $\textsc{QuickSortTail}(A, low, mid);$

(5) $low \leftarrow mid + 1\ \}$

$\}$

Algoritmy nad stromy

- Binární strom je definován rekurzivně (viz Slajd 16 v přednášce 5).
- Proto řada algoritmů nad stromy je rekurzivních.
- Zde se zaměříme na binární stromy s tím, že většina algoritmů je zobecnitelná pro k-ární stromy.

```
struct node
{
  int value; //hodnota uložená v uzlu
  int index; //pořadové číslo uzlu
  node *left; //ukazatel na levý podstrom
  node *right //ukazatel na pravý podstrom
}
```

Generování náhodného binárního stromu

- BS s náhodnou strukturou: náhodně chybějící levé a pravé podstromy.
- Hodnoty v uzlech jsou náhodná čísla z intervalu $[1, 99]$.

Algoritmus

function $\textsc{RandBinTree}(h)$ *// h je výška*
(1){ **if** $(h \geq 0$ & $\textsc{Random}(1,2) = 1)$
(2) **then** { *vygeneruj dynamicky nový uzel $NewNode$;*
(3) $NewNode.left \leftarrow \textsc{RandBinTree}(h-1)$;
(4) $NewNode.value \leftarrow \textsc{Random}(1,99)$;
(5) $NewNode.right \leftarrow \textsc{RandBinTree}(h-1)$;
(6) **return**$(NewNode)$}
(7) **else return**(`NIL`) }

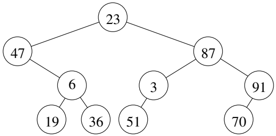

3 základní algoritmy procházení stromů a číslování uzlů

- **PreOrder**
- InOrder
- PostOrder

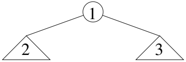

$c \leftarrow 0$; //globální čítač uzlů
procedure PREORDERWALK(r)
{// r je ukazatel na kořen stromu
(1) **if** (r = NIL) **then return**();
(2) $r.index \leftarrow c$; $c \leftarrow c + 1$;
(3) PRINT($r.index, r.value$);
(4) PREORDERWALK($r.left$);
(5) PREORDERWALK($r.right$);
}

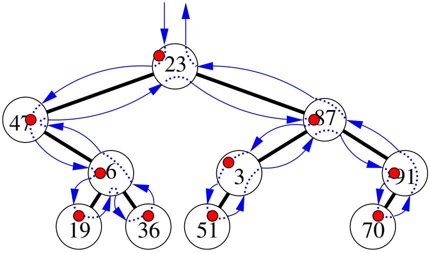

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
23	47	6	19	36	87	3	51	91	70

3 základní algoritmy procházení stromů a číslování uzlů

- PreOrder
- **InOrder**
- PostOrder

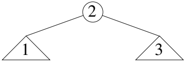

$c \leftarrow 0$; //globální čítač uzlů
procedure $\textsc{InOrderWalk}(r)$
$\{//\ r$ je ukazatel na kořen stromu
(1) **if** $(r = \texttt{NIL})$ **then return**();
(2) $\textsc{InOrderWalk}(r.left)$;
(3) $r.index \leftarrow c$; $c \leftarrow c + 1$;
(4) $\textsc{Print}(r.index, r.value)$;
(5) $\textsc{InOrderWalk}(r.right)$;
$\}$

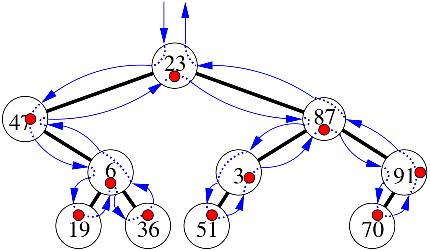

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
47	19	6	36	23	51	3	87	70	91

3 základní algoritmy procházení stromů a číslování uzlů

- PreOrder
- InOrder
- **PostOrder**

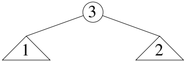

$c \leftarrow 0$; //globální čítač uzlů

procedure $\textsc{PostOrderWalk}(r)$

{// r je ukazatel na kořen stromu

(1) **if** $(r = \texttt{NIL})$ **then return**();

(2) $\textsc{PostOrderWalk}(r.left)$;

(3) $\textsc{PostOrderWalk}(r.right)$;

(4) $r.index \leftarrow c$; $c \leftarrow c + 1$;

(5) $\textsc{Print}(r.index, r.value)$;

}

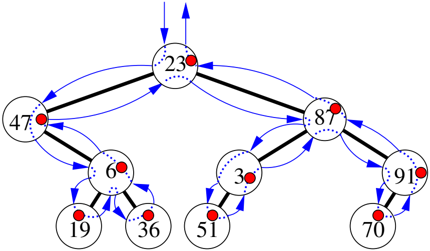

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
19	36	6	47	51	3	70	91	87	23

Shrnutí

- Všechny 3 průchody jsou založeny na **průchodu do hloubky** = DFS (*Depth-First-Search*).
- Liší se pouze podmínkou, kdy je procházený uzel označen (zpracován).
  - PreOrder: při **první** návštěvě.
  - InOrder: při přecházení z levého do pravého podstromu.
  - PostOrder: při **poslední** návštěvě.
- PreOrder a PostOrder lze zobecnit pro libovolné k-ární stromy.
- Binární strom lze tedy **linearizovat** 3 základními způsoby.
- Protože v každém souvislém grafu G lze zkonstruovat **kostru**, lze takto linearizovat (očíslovat) uzly lib. souvislého grafu.

Velikost a hloubka stromu

Algoritmus

function $\textsc{TreeSize}(r)$
$\{$*// r je ukazatel na kořen stromu*
(1) **if** $(r = \texttt{NIL})$ **then return**(0);
(2) **return**$(\textsc{TreeSize}(r.left) + \textsc{TreeSize}(r.right) + 1)$ $\}$

Algoritmus

function $\textsc{TreeDepth}(r)$
$\{$*// r je ukazatel na kořen stromu*
(1) **if** $(r = \texttt{NIL})$ **then return**(0);
(2) **return**$(\max(\textsc{TreeDepth}(r.left), \textsc{TreeDepth}(r.right)) + 1)$ $\}$

Rekurzivně definované struktury

Algoritmus

```
procedure RULER(h)
{
    if (h < 1)
        then return();
    RULER(h − 1);
    PRINT(h);
    RULER(h − 1);
}
```

Pokud zavoláme $\textsc{Ruler}(4)$, na výstupu se objeví posloupnost čísel v tomto pořadí

$$1\ 2\ 1\ 3\ 1\ 2\ 1\ 4\ 1\ 2\ 1\ 3\ 1\ 2\ 1.$$

Strom rekurzivních volání

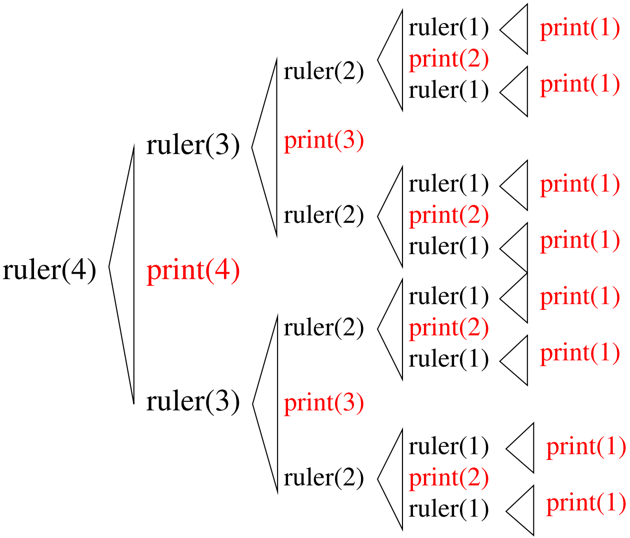

Skutečná paměťová složitost rekurzivních výpočtů

- V rekurzivní proceduře se při rekurzivním volání téže procedury (totéž pro funkce) musí na systémový zásobník uložit hodnoty parametrů a lokálních proměnných volající procedury.
- Při návratu po ukončení této vnořené procedury se tyto hodnoty obnoví, aby volající procedura mohla pokračovat se stejným kontextem jako před vstupem do rekurzivního volání.
- Výška zásobníku se rovná hloubce stromu rekurzivních volání procedury.
- Rekurzivní výpočet má tedy skrytou paměťovou náročnost úměrnou hloubce tohoto stromu.

Poznámka: Moderní VPJ všechna volání podprogramů (nejen rekurzivních funkcí a procedur) realizují přes systémový zásobník.

Skutečná paměťová složitost rekurzivních algoritmů: Příklady

- MERGESORT (Přednáška 6, Slajd 3): vyžaduje $\Theta(\log n)$ paměti na zásobník.

- MS(A,Aux,1,16)
  - MS(A,Aux,1,8)
    - MS(A,Aux,1,4)
      - MS(A,Aux,1,2)
        - MS(A,Aux,1,1); MS(A,Aux,2,2)
        - M(A,Aux,1,2)
      - MS(A,Aux,3,4)
        - MS(A,Aux,3,3); MS(A,Aux,4,4)
        - M(A,Aux,3,4)
      - M(A,Aux,1,4)
    - MS(A,Aux,5,8)
      - MS(A,Aux,5,6)
        - MS(A,Aux,5,5); MS(A,Aux,6,6)
        - M(A,Aux,5,6)
      - MS(A,Aux,7,8)
        - MS(A,Aux,7,7); MS(A,Aux,8,8)
        - M(A,Aux,7,8)
      - M(A,Aux,5,8)
    - M(A,Aux,1,8)
  - MS(A,Aux,9,16)
    - MS(A,Aux,9,12)
      - MS(A,Aux,9,10)
        - MS(A,Aux,9,9); MS(A,Aux,10,10)
        - M(A,Aux,9,10)
      - MS(A,Aux,11,12)
        - MS(A,Aux,11,11); MS(A,Aux,12,12)
        - M(A,Aux,11,12)
      - M(A,Aux,9,12)
    - MS(A,Aux,13,16)
      - MS(A,Aux,13,14)
        - MS(A,Aux,13,13); MS(A,Aux,14,14)
        - M(A,Aux,13,14)
      - MS(A,Aux,15,16)
        - MS(A,Aux,15,15); MS(A,Aux,16,16)
        - M(A,Aux,15,16)
      - M(A,Aux,13,16)
    - M(A,Aux,9,16)
  - M(A,Aux,1,16)

Skutečná paměťová složitost rekurzivních algoritmů: Příklady

- QuickSort v nejhorším případě dělení (Přednáška 6, Slajd 11, vstupní posloupnost je seřazená inverzně): vyžaduje $\Theta(n)$ paměti na zásobník!!!

QS(A,1,16) < QS(A,1,1)
QS(A,2,150) < QS(A,2,2)
QS(A,3,150) < QS(A,3,3)
QS(A,4,150) < QS(A,4,4)
QS(A,5,150) ......
< QS(A,149,14
QS(A,150,15

- QuickSortTail na Slajdu 6 v tomto nejhorším případě vyžaduje $\Theta(1)$ paměti na zásobník.

Rekurze vs. iterace revisited

- Koncová rekurze se dá snadno nahradit iterací.
- Rekurzivní algoritmy typu rozděl a panuj, např.
    - průchody stromy,
    - ostatní rekurzivní výpočty nad stromy,
    - podobné výpočty nad rekurzivně strukturovanými daty,

  jsou geniálně jednoduché, ale vyžadují **systémový zásobník**.
- Nerekurzivní ekvivalenty musejí použít **explicitní zásobník**.

Nerekurzivní PreOrder průchod

Algoritmus

$c \leftarrow 0$; *//globální čítač uzlů*
stack S; $\textsc{Init}(S)$;
procedure $\textsc{PreOrderIterWalk}(r)$
$\{$*// r je ukazatel na kořen stromu*
$\textsc{Push}(r, S)$;
while $(\textsc{Not}(\textsc{Empty}(S)))$
do $\{R \leftarrow \textsc{Top}(S)$; $\textsc{Pop}(S)$;
    if $(R \neq \texttt{NIL})$
        then $\{$
            $R.index \leftarrow c$; $c \leftarrow c + 1$;
            $\textsc{Print}(R.index, R.value)$;
            $\textsc{Push}(R.right, S)$;
            $\textsc{Push}(R.left, S)$; $\}$ $\}$
$\}$

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

Pravidla animace:

1. Červená kolečka označují momentálně zpracovávané uzly a na zásobníku jsou označeny šedou barvou.
2. Změny stavu zásobníku spočívající v odstraňování položek `NIL` nejsou vykresleny.
3. Proto pokud jsou na vrcholu zásobníku `NIL`y, pak jsou šedou barvou a kolečky označeny položky zásobníku až po první ne`NIL`.

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

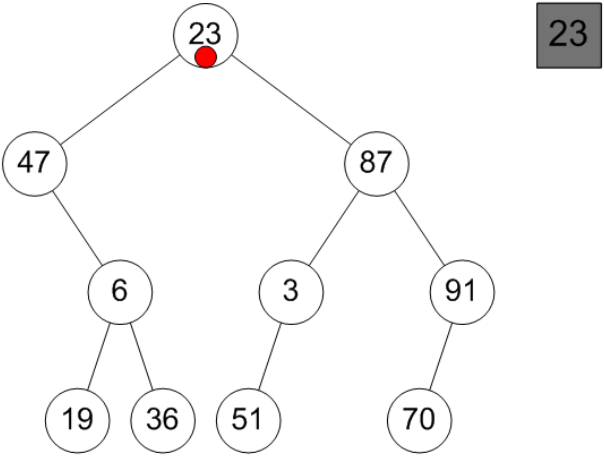

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

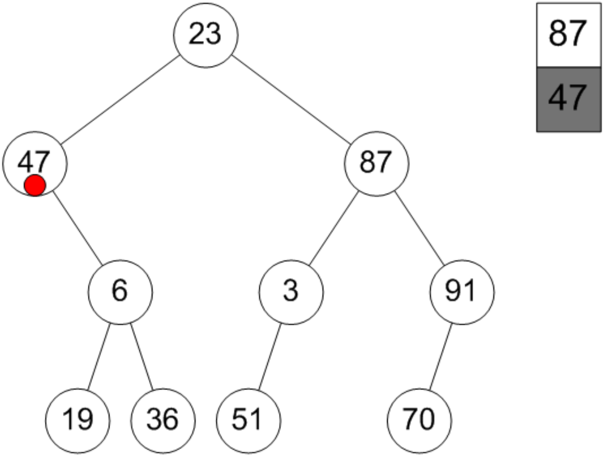

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

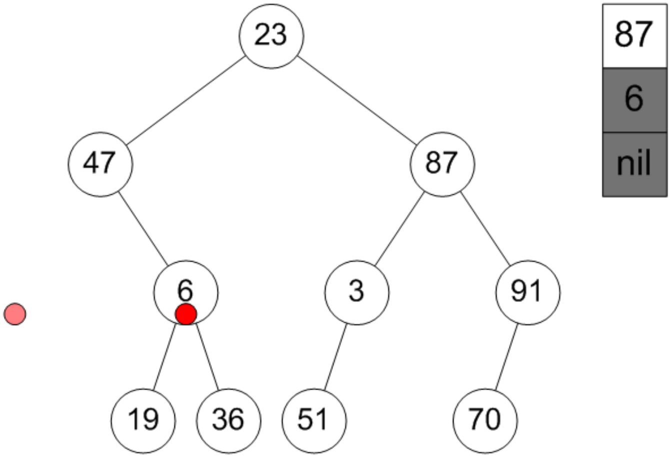

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

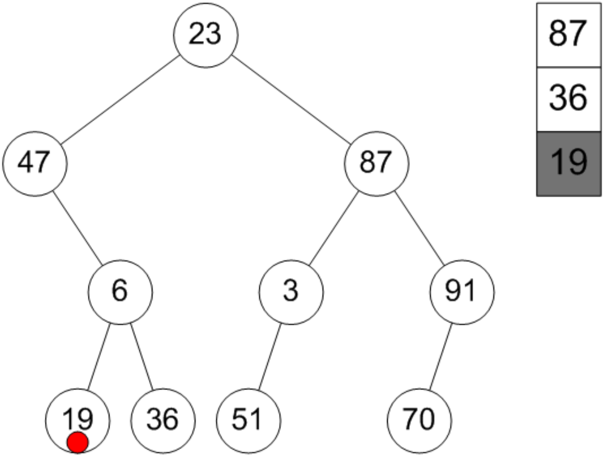

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

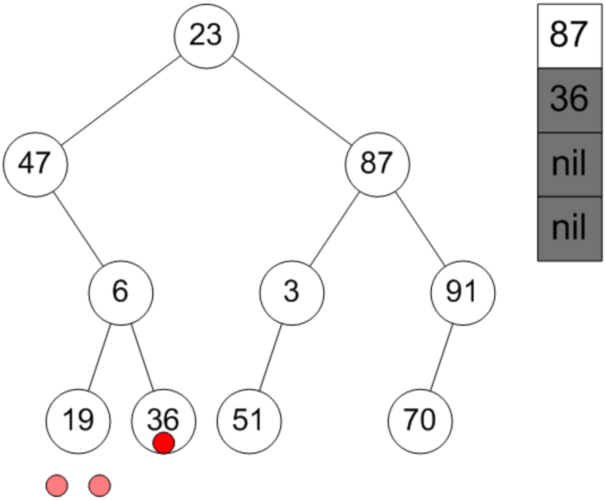

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

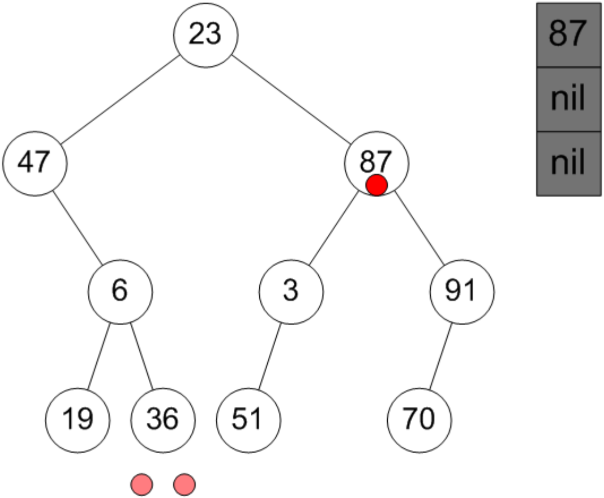

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

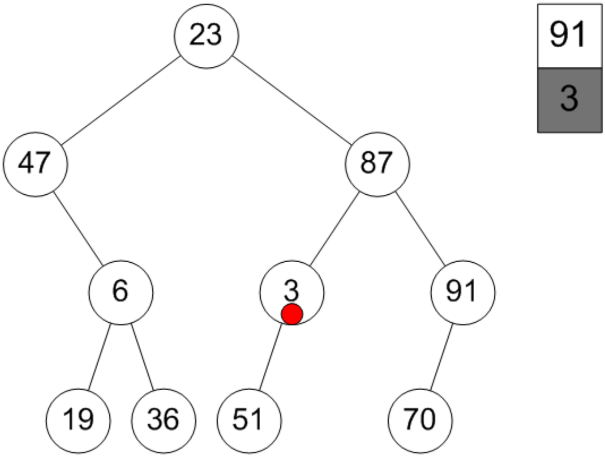

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

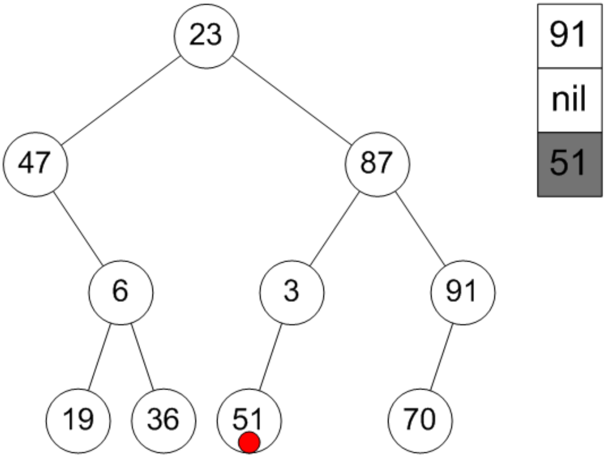

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

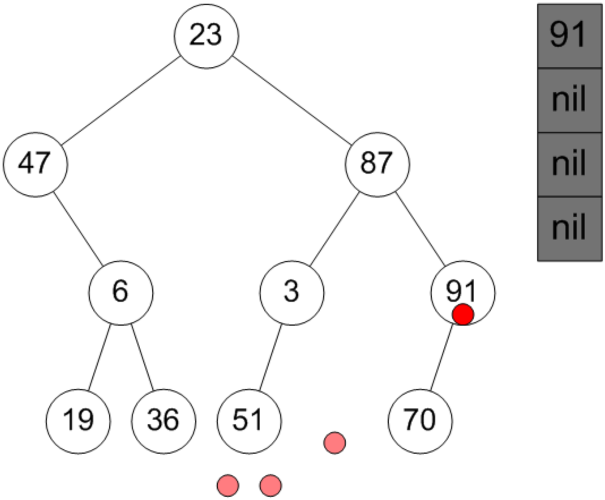

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

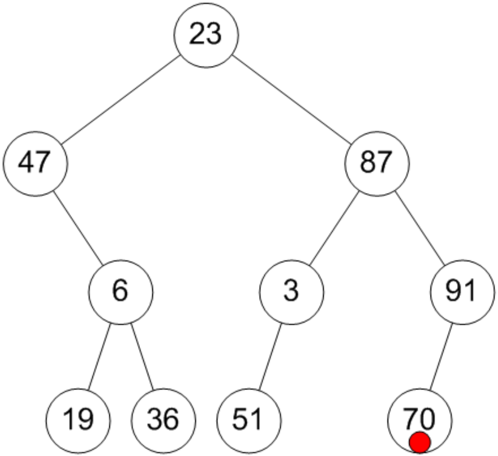

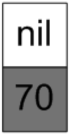

Animace nerekurzivního PreOrder průchodu

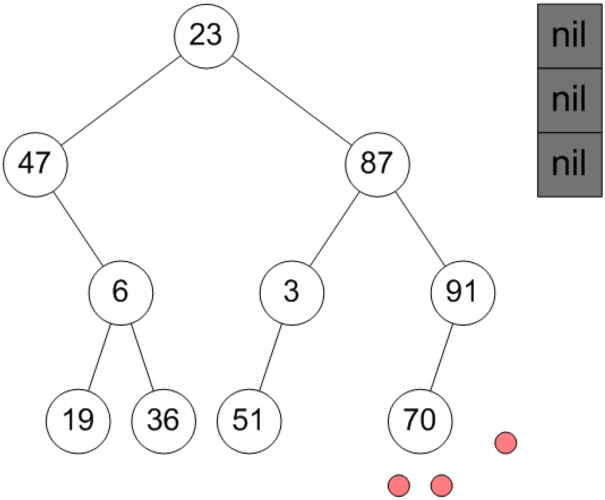

Efektivnější nerekurzivní PreOrder průchod

Algoritmus

```
c ← 0; //globální čítač uzlů
stack S; Init(S);
procedure BetterPreOrderIterWalk(r)
{// r je ukazatel na kořen stromu
    Push(r, S);
    while (Not(Empty(S)))
    do {R ← Top(S); Pop(S);
        while (R ≠ NIL)
          do {
                R.index ← c; c ← c + 1;
                Print(R.index, R.value);
                Push(R.right, S);
                R ← R.left; } }
}
```

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

Pravidla animace:

1. Červená kolečka označují momentálně zpracovávané uzly.
2. První uzel označený kolečkem se na zásobník neukládá.
3. Změny stavu zásobníku spočívající v odstraňování položek `NIL` nejsou vykresleny.
4. Proto pokud jsou na vrcholu zásobníku `NIL`y, pak jsou šedou barvou a kolečky označeny položky zásobníku až po první ne`NIL`.

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

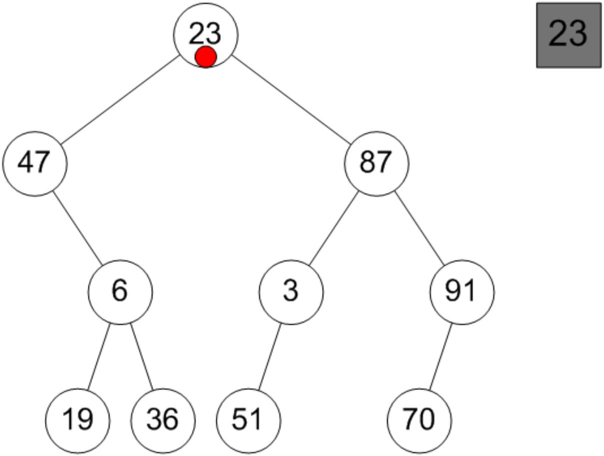

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

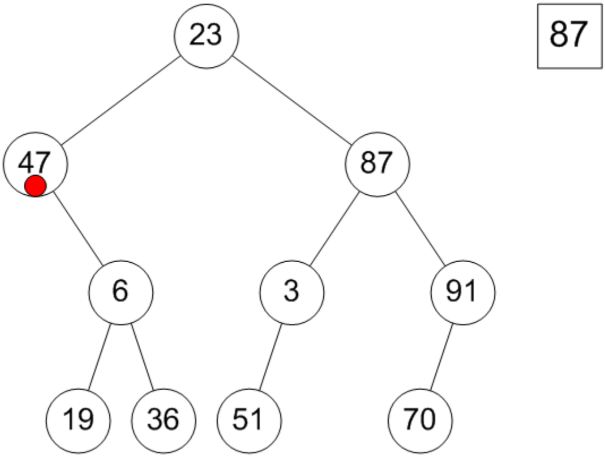

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

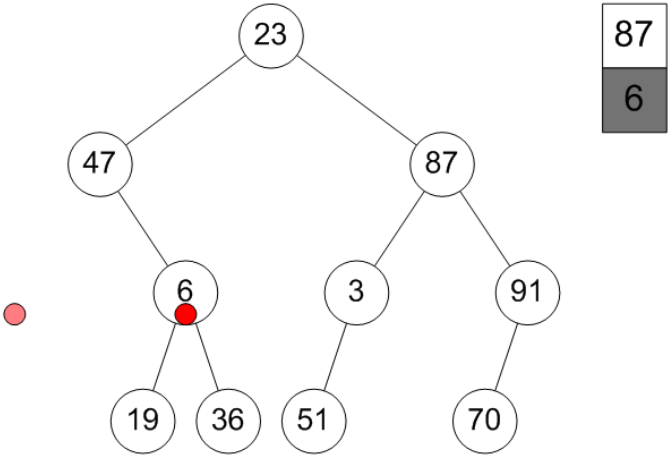

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

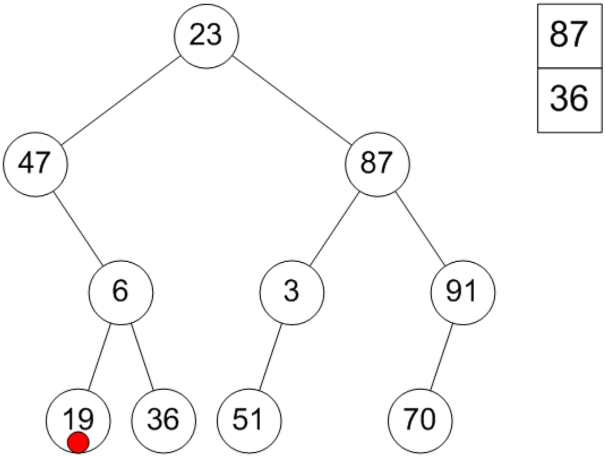

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

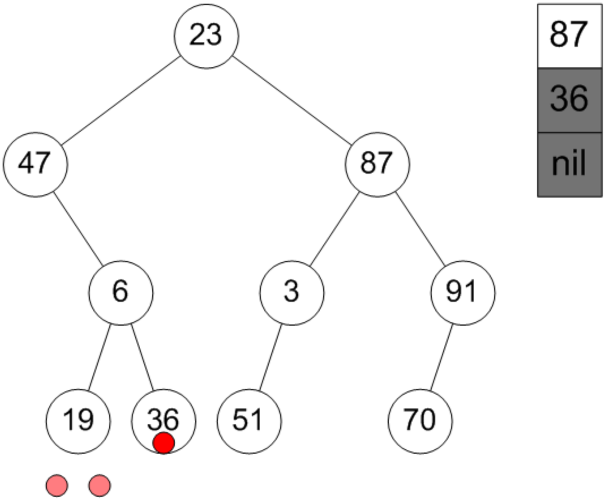

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

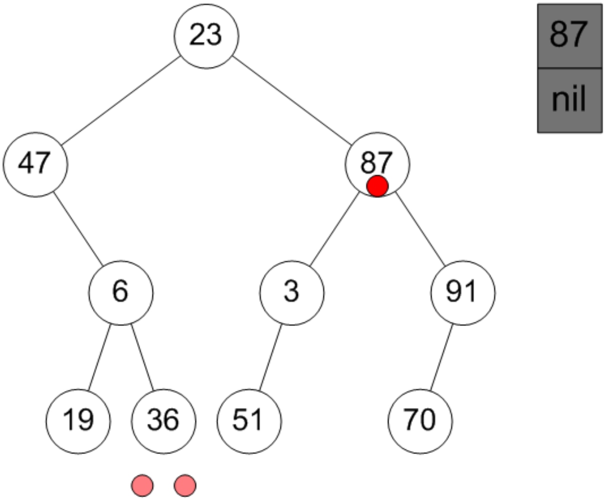

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

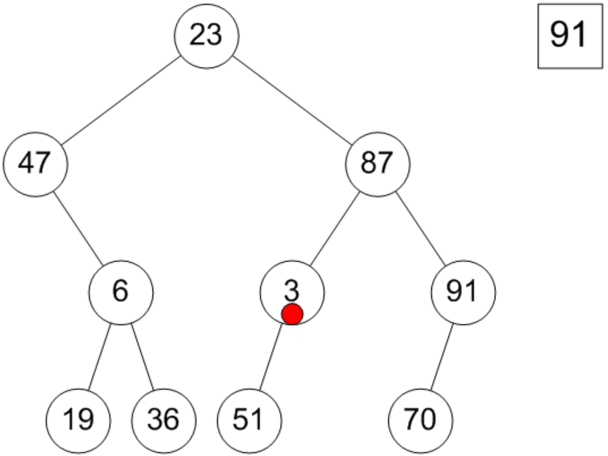

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

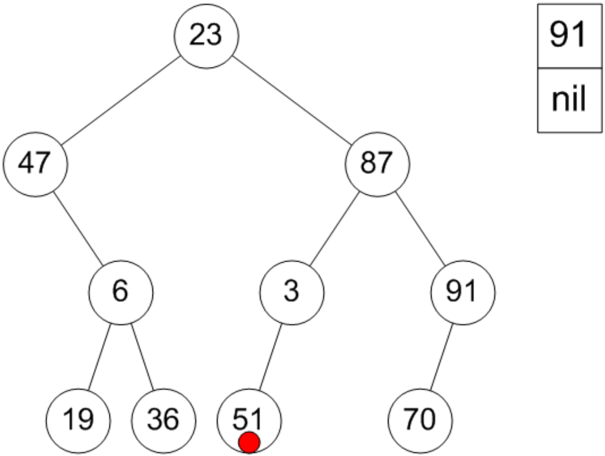

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

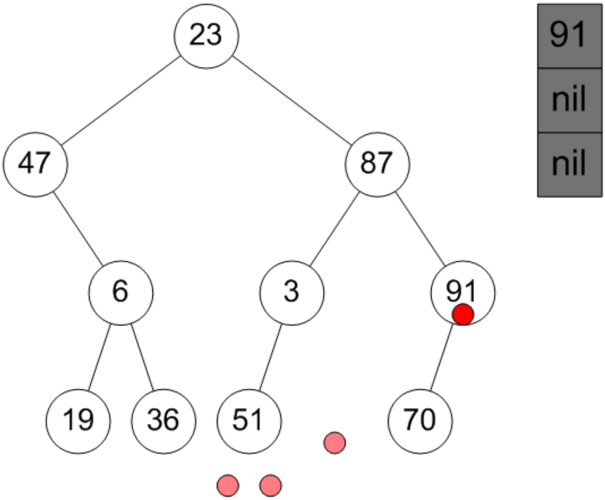

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu

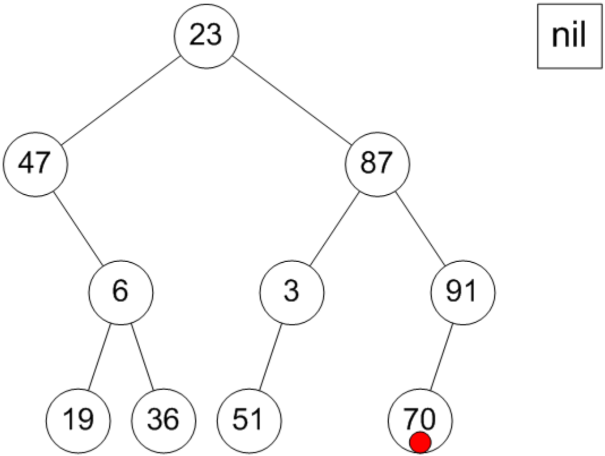

Animace efektivnějšího nerekurzivního PreOrder průchodu